This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Streekgebonden spreiding van voorkeurstemmen

door Bram WAUTERS

Assistent aan de Afdeling Politieke Sociologie van de Katholieke Universiteit Leuven

I. Inleiding: stemmen per voorkeur

De inspraak van de burger in het beleid is in het Belgisch politiek systeem eerder beperkt. De institutioneel-democratische besluitvorming [1] is, in tegenstelling tot bijvoorbeeld Zwitserland, slechts in geringe mate uitgebouwd. Op gemeentelijk vlak is er wel sinds kort de mogelijkheid om over gemeentelijke aangelegenheden referenda in te richten, maar op hoger niveau is deze mogelijkheid vooralsnog niet aanwezig. Bij gebrek aan rechtstreekse inspraak zijn verkiezingen één van de weinige middelen om toch enige greep te hebben op de besluitvormers.

Deze al geringe inspraak wordt dan nog ernstig beperkt. Om te beginnen zijn het de partijen eerder dan de kiezers die bepalen wie verkozen wordt. De volgorde van de lijst, samengesteld door de partij, is immers bijna volledig bepalend of een kandidaat al dan niet verkozen wordt. Tussen 1919 en 1991 werden voor de Kamer slechts 30 kandidaten buiten de nuttige volgorde verkozen op een totaal van 4 719 verkozen kandidaten (slechts 0,64 %). [2] Verder heeft de kiezer weinig greep op de regeringsvorming na de verkiezingen. De kiezer bepaalt wel de parlementaire sterkte van de partijen, maar het zijn uiteindelijk onderhandelingen onder partijen die bepalen wie de regering gaat vormen. De uitkomst van deze onderhandelingen staat niet zelden haaks op het eigenlijke resultaat van de verkiezingen. Tussen 1918 en 1998 waren slechts 8 van de 56 regeringen min of meer het rechtstreeks gevolg van de verkiezingsuitslag. [3]

De kiezer beschikt nochtans over de mogelijkheid om meer inspraak te hebben. Door een voorkeurstem uit te brengen, kan een kiezer te kennen geven dat hij het niet helemaal eens is met de volgorde van de kandidaten door de partij bepaald. Moesten alle kiezers een voorkeurstem uitbrengen, dan zouden er geen lijststemmen zijn, dus geen 'pot' die wordt verdeeld over de kandidaten in volgorde van de lijst. Daardoor zou de 'nuttige volgorde' niet belangrijk meer zijn, en zouden de kiezers de macht om parlementsleden aan te duiden van de partijen overnemen. [4]

---

1 W. DEWACHTER, *Besluitvorming in politiek België*, Acco, Leuven, 1992, pp. 63-71.

2 W. DEWACHTER, *Verkiezingstechnieken en machtsmetingen*, Acco, Leuven, 1996, p. 10.10.

3 W. DEWACHTER, *De regering rechtstreeks verkiezen*, Afdeling Politologie KU Leuven, 1998, pp. 8-10.

4 B. MADDENS, *Drie nieuwe parlementen. Praktische gids voor kiezers en kandidaten*, Davidsfonds, Leuven, 1995, p. 126, en veel vroeger al: W. DEWACHTER, *De wetgevende verkiezingen als proces van machtsverwerving in het Belgisch politiek bestel*, Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, Antwerpen, 1967, pp. 164-165.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

In werkelijkheid maakt de kiezer maar in beperkte mate gebruik van de mogelijkheid om een voorkeurstem uit te brengen. Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1988 stemde toch ongeveer 76 % van de kiezers met een voorkeurstem [5], bij de parlementsverkiezingen van 21 mei 1995 was dit maar 56,9 % voor de Kamer en 59,4 % voor de Senaat. [6] De kiezer heeft het met andere woorden ook aan zichzelf te danken dat hij niet meer inspraak heeft.

Ondanks het feit dat, gezien de kieswetgeving en het beperkte gebruik ervan, de waarde van de voorkeurstem gering lijkt, is deze toch niet geheel onbelangrijk. Het aantal voorkeurstemmen is een indicator van iemands politieke waarde binnen de partij. Iedere politicus heeft graag veel voorkeurstemmen, ook al is dit niet direct noodzakelijk om verkozen te worden. Iemand die veel voorkeurstemmen haalt, daar moet men rekening mee houden. Bijgevolg wordt een hoog aantal voorkeurstemmen vaak vertaald in macht.

Er is trouwens in die zin een verschuiving waar te nemen op het vlak van de verkiezingspropaganda: waar vroeger de nadruk lag op de partij, komt nu meer en meer de nadruk te liggen op de kandidaten. Onderstaande tabel, die het aandeel individuele en partijpropaganda bij opeenvolgende verkiezingen [7] weergeeft, illustreert dit:

TABEL I

Verhouding individuele propaganda - partijpropaganda bij de parlementsverkiezingen van 1971 tot 1987

	1971	1974	1977	1981	1985	1987
Individuele prop.	43,5	51,9	45,5	57,2	64,5	61,0
Partijpropaganda	56,5	48,1	54,5	42,8	35,5	39,0

Veel wijst er op dat in de jaren '90 deze personalisering van de verkiezingscampagne in al zijn vormen nog verder is toegenomen. In die mate zelfs dat het aantal stemmen van een partij wordt beïnvloed door wie op de lijst staat. Bij de verkiezingen van 21 mei 1995 was er vooral bij de CVP en de VU sprake van zo een kandidaatseffect. Respectievelijk 13,38 % en 15,24 % van hun kiezers verklaarden voor die partij gestemd te hebben omwille van de kandidaten die op die lijst stonden. [8] De aanwezigheid van Bert Anciaux en de vele CVP-burgemeesters op die lijsten zal daar wel niet vreemd aan geweest zijn.

5 W. DEWACHTER, *Verkiezingstechnieken en machtsmetingen*, Acco, Leuven, 1996, p. 11.6.

6 J. SMITS en I. THOMAS, Het gebruik van de meervoudige voorkeurstem bij de parlementsverkiezingen van 21 mei 1995. *Res Publica*, 1998, nr. 1, p. 132; Volgens de oude berekeningswijze, waarbij geen rekening wordt gehouden met de naamstemmen van de opvolgers, gaat het om resp. 50,5 % en 54,5 %.

7 E. DAS en W. DEWACHTER, *Overdadig! Overtollig? De verkiezingscampagne van december 1987*, Afdeling Politologie KU Leuven, 1991, p. 13.

8 M. SWYNGEDOUW, R. BEERTEN, A. CARTON & J. BILLIET, *Subjectieve motieven van partijkeuze bij de nationale verkiezingen van 21 mei 1995. Resultaten van de BRTN-ISPO exit-poll Deel 1*, Departement Sociologie, KU Leuven, 1996, pp. 32-33.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Daarom zijn voorkeurstemmen en de studie ervan toch niet geheel onbelangrijk.

Een aantal aspecten van het verschijnsel van de voorkeurstemmen bij verkiezingen in België zijn al uitvoerig bestudeerd. [9]

Een eerste reeks studies handelt over de mate waarin de kiezer gebruik maakt van de mogelijkheid om per voorkeurstem te stemmen. Deze studies geven het aantal voorkeurstemmen weer dat wordt uitgebracht, eventueel nog uitgesplitst naar partij en regio. Dit wordt dan vergeleken met vorige verkiezingen en verklaringen worden gezocht.

Daarnaast zijn er ook studies die het aantal voorkeurstemmen tussen kandidaten op een objectieve wijze trachten te vergelijken. Door middel van de 500-schaal of de 1000-schaal worden de grootte van de kieskring en de grootte van de partij onder controle gehouden om zo het aantal voorkeurstemmen van alle kandidaten met elkaar te kunnen vergelijken.

Daar waar het in de reeds bestaande studies vooral gaat over de grootte van het aantal voorkeurstemmen, zal het in deze studie vooral gaan over de spreiding van deze voorkeurstemmen. Is het zo dat de stemmen van een kandidaat vooral geconcentreerd zijn in het gebied waar hij [10] woont? Geldt dit voor alle kandidaten in dezelfde mate? Bovendien rijst de vraag of er verschillen zijn tussen de concentratie van de stemmen van de verschillende kandidaten. Deze studie gaat dieper in op deze vragen en probeert ook enkele verklaringen te geven.

II. Toelichting bij de werkwijze

Streekgebonden spreiding of concentratie van voorkeurstemmen kan best onderzocht worden in een grote kieseenheid. Die grote kieseenheid wordt in België gebruikt bij de Europarlementsverkiezingen, sinds 1979, en bij de Senaatsverkiezingen, sinds 1995.

Eerst wordt de analyse gemaakt voor de Senaatsverkiezingen van 21 mei 1995. Na de inwerkingtreding van de vierde ronde van de staatshervorming, worden de Senaatsverkiezingen gehouden in slechts twee kiescolleges voor heel België. Het Nederlandstalig kiescollege bestaat uit de inwoners van één Vlaamse kieskring en de inwoners van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde die voor een Nederlandstalige partij stemmen, terwijl het Franse kiescollege bestaat uit de inwoners van de ene Waalse kieskring en de inwoners van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde die voor een Franstalige partij stemmen.

Alle rechtstreeks verkozen senatoren (N = 40) worden geselecteerd voor onze analyse, alsook de kandidaten die hoger scoorden dan 13 op de aangepaste 500-

9 Zie de lange reeks verschenen in Res Publica, o.m. E. DAS, De personale keuze bij de parlementsverkiezingen van 24 november 1991. *Res Publica*, 1992, nr. 2, pp. 155-173 en J. SMITS en I. THOMAS, Het gebruik van de meervoudige voorkeurstem bij de parlementsverkiezingen van 21 mei 199. *Res Publica*, 1998, nr. 1, pp. 127-168.

10 Het is niet meer vanzelfsprekend dat over politici en andere actoren uitsluitend in de hij-vorm wordt gesproken. Omwille van de leesbaarheid echter werd deze gewoonte in dit artikel toch behouden, maar weet dan dat overal waar er sprake is van hij, eigenlijk hij/zij wordt bedoeld.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

TABEL II

Kandidaten die niet verkozen zijn, maar op basis van hun voorkeurstemmen toch worden opgenomen in de analyse

NAAM	VOORNAAM	PARTIJ	X	TOTAAL VOORKEUR STEMMEN	TOTAAL KIESCIJFER PARTIJ	500-SCHAAL (gecorr.)
Heyse	Tine	Agalev		22831	223355	19,3542
Sleeckx	Jef	SP		26909	791941	14,1615
Beer	Regine	SP		26164	791941	13,7694
Dillen	Karel	VL. BL.		22926	463896	14,1125
Dewinter	Filip	VL. BL.	O	39757	463896	24,4730
Brepoels	Frieda	VU		24978	318453	17,8347
Kuijpers	Willy	VU		32370	318453	23,1128
Vandemeulebroucke	Jaak	VU	O	20319	318453	14,5081
Neyts-Uyttebroeck	Annemie	VLD		52468	796154	27,5774
Taelman	Martine	VLD		28064	796154	14,7505
Gabriels	Jaak	VLD	O	57466	796154	30,2044
Van Outryve	Jacques	CVP		38458	1009656	19,1922
Broers	Huub	CVP		36246	1009656	18,0883
Candries	Herman	CVP		35739	1009656	17,8353
Bourgeois	André	CVP	O	40299	1009656	20,1110
Lizin-Vanderspeeten	Anne-Marie	PS		42865	764610	22,7521
Botte	Marie-France	PS		25013	764610	13,2765
Happart	Jean-Marie	PS	O	91209	764610	48,4124
Dufour	Germain	Ecolo		28584	258635	22,4855
Morael	Jacky	Ecolo	O	19950	258635	15,6936
Ducarme	Daniel	PRL-FDF	O	43659	672798	23,9528
Cornet d'Elzius	Christine	PRL-FDF	O	26122	672798	14,3314
De Decker	Armand	PRL-FDF		25574	672798	14,0307
Spaak	Antoinette	PRL-FDF	O	52949	672798	29,0496
Milquet	Joëlle	PSC	O	31513	434492	19,8580
Corbisier-Hagon	Anne-Marie	PSC	O	30491	434492	19,2140
Harmel	Dominique	PSC		25127	434492	15,8339

O verwijst naar opvolger, de anderen zijn effectieve kandidaten

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

schaal. [11] De reden hiervoor is dat we ons willen beperken tot de grotere stemmentrekkers. Een score van 13 op de aangepaste 500-schaal blijkt een geschikte, zij het enigszins arbitraire grens om grotere van kleinere stemmentrekkers te scheiden. De volgende tabel geeft een overzicht van welke kandidaten anders dan de rechtstreeks verkozen senatoren worden opgenomen. Het gaat hier om 15 Vlaamse kandidaten, waaronder 4 opvolgers en 12 Franstaligen, waaronder 7 opvolgers.

Het spreidingspatroon van de voorkeurstemmen wordt dan verder geanalyseerd door volgende werkwijze in verschillende stappen toe te passen.

Stap (a): Het totaal aantal voorkeurstemmen over gans het Nederlandstalig resp. Franstalig kiescollege van een kandidaat wordt gelijkgesteld aan 100 %. Vervolgens wordt voor elk gebied samenvallend met een Kamerkieskring het percentage voorkeurstemmen van die kandidaat ten opzichte van zijn totaal aantal voorkeurstemmen over gans het kiescollege berekend. Hieronder wordt dit uitgewerkt voor Louis Tobback (SP) en Jaak Gabriëls (VLD)

TABEL III

Percentage voorkeurstemmen in elke kieskring ten opzichte van het totaal aantal voorkeurstemmen in het ganse Nederlandstalig kiescollege van Louis Tobback (SP) en Jaak Gabriëls (VLD)

	Louis Tobback		Jaak Gabriëls	
	Aantal naamstemmen	% concentratie	Aantal naamstemmen	% concentratie
Brugge	19 558	4,31	1 990	3,46
V-D-I-O[12]	28 906	6,37	3 980	6,93
Kortr.-Roes.-Tielt	38 470	8,48	4 495	7,82
Gent-Eeklo	36 912	8,14	4 799	8,35
Aalst-Oudenaarde	31 943	7,04	5 248	9,13
St-Nikl.-Denderm.	28 306	6,24	2 609	4,54
Antwerpen	67 553	14,89	3 788	6,59
Mechelen-Turnhout	47 972	10,57	2 282	3,97
Limburg	63 236	13,94	20 878	36,33
Leuven	60 161	13,26	3 931	6,84
Brussel-Halle-Vilv.	30 683	6,76	3 466	6,03
TOTAAL	**453 700**	**100**	**57 466**	**100**

11 De aangepaste 500-schaal wordt als volgt berekend: (absoluut aantal naamstemmen / (500*5)) + ((absoluut aantal naamstemmen * 100) / kiescijfer van de partij in de kieskring). Zie: J. SMITS en I. THOMAS, *op.cit.*, p. 153.

12 Veurne, Diksmuide, Ieper, Oostende.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Het weze duidelijk dat de percentages enkel een indicatie geven van de spreiding van de voorkeurstemmen van een kandidaat, niet van de absolute grootte van het aantal voorkeurstemmen. Het is dan ook logisch dat de percentages enkel tussen kieskringen kunnen worden vergeleken en niet tussen kandidaten. Het is correct te stellen dat Gabriëls meer voorkeurstemmen haalt in Limburg dan in Brugge (36,33 % > 3,46 %). Het is evenwel niet correct te concluderen dat Gabriëls in Limburg meer voorkeurstemmen haalt dan Tobback, hoewel 36,33 % groter is dan 13,94 %.

Stap (b): Werken met bovenstaande percentages, schept evenwel een vertekend beeld. In grote kieskringen is het immers gemakkelijker om veel voorkeurstemmen te behalen dan in kleine kieskringen. Een kandidaat haalt dus makkelijker veel voorkeurstemmen in een kieskring zoals Antwerpen, waar er 578 561 geldige stemmen waren in 1995 dan in de kieskringen zoals Brugge waar er maar 176 009 geldige stemmen werden uitgebracht in 1995. Dit komt ook tot uiting in bovenstaande tabel van Tobback en Gabriëls.

De variabele 'grootte van de kieskring' zal onder controle gehouden worden, door voor ieder gebied samenvallend met een Kamerkieskring nog een ander percentage te berekenen, nl. het percentage geldige stemmen in die kieskring ten opzichte van het totaal aantal geldige stemmen in gans Vlaanderen. Het percentage van de kandidaat, zoals berekend in stap (a) wordt dan gedeeld door dit nieuwe percentage van de geldige stemmen.

Zo bekomen we dan een waarde die de afwijking uitdrukt van het voorkeurstemmenaandeel ten opzichte van het aandeel geldige stemmen. Als deze waarde gelijk is aan 1 in een gebied, dan wil dit zeggen dat het aandeel voorkeurstemmen van die kandidaat in dat gebied gelijk is aan wat men zou verwachten op basis van het aandeel geldige stemmen in dat gebied. Als elke Kamerkieskring de waarde 1 heeft voor een kandidaat, dan zijn de voorkeurstemmen van deze kandidaat perfect evenredig gespreid over Vlaanderen. Als de waarde groter is dan 1 in een bepaalde kieskring, dan is het aandeel voorkeurstemmen van de kandidaat daar groter dan men normaal gezien zou verwachten op basis van het aandeel geldige stemmen. Is de waarde kleiner dan 1, dan is het aandeel voorkeurstemmen kleiner dan men zou verwachten.

Stap (c): We gaan nog een stap verder. Omdat het stemmenpercentage dat een partij behaalt niet hetzelfde is in elke regio, moet de grootte van het stemmenaantal van elke partij onder controle worden gehouden. Het is immers makkelijker voor een kandidaat om veel voorkeurstemmen te halen in een Kamerkieskring waar zijn eigen partij goed scoort dan in een kieskring waar het aantal stemmen van die partij klein is. Gabriëls (zie bovenstaande tabel) haalt een hoge score in de regio Aalst-Oudenaarde, maar deze hoge score is voornamelijk te wijten aan de hoge VLD-score in deze regio.

Om de sterkte van de partij onder controle te houden, wordt het totaal aantal stemmen dat een partij in het Nederlandstalig resp. Franstalige kiescollege behaalt, gelijkgesteld aan 100 %. Dan wordt het stemmenaantal van die partij in elke kieskring uitgedrukt als een percentage ten opzichte van het totaal over gans Vlaanderen. Dit partijpercentage wordt gebruikt in elke kieskring als deler van het voorkeurstemmenpercentage, zoals berekend in stap (a), zodat een waarde wordt bekomen die een uitdrukking is van de mate waarin het voorkeurstemmenpercentage afwijkt van wat men zou verwachten op basis van de spreiding van de stemmen voor de partij. Een waarde groter dan 1 wijst erop dat een kan-

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

didaat in die kieskring meer voorkeurstemmen haalt dan hij zou halen als zijn voorkeurstemmen zouden gespreid zijn zoals de partijstemmen gespreid zijn.

Stap (d): Bij de verkiezingen van 21 mei 1995 konden kiezers voor de eerste keer bij parlementsverkiezingen voorkeurstemmen uitbrengen voor meerdere kandidaten, zolang dit maar kandidaten van dezelfde partij waren. Er zijn echter regio's waar gemiddeld veel naamstemmen werden uitgebracht en regio's waar dit minder het geval was. Dit verschil wordt geïllustreerd door onderstaande tabel, die het gemiddeld aantal naamstemmen voor de Kamerverkiezingen per kieskring [13] weergeeft.

TABEL IV

Het gemiddeld aantal naamstemmen per kieskring voor de Kamer

Kieskring	**Gemiddeld aantal naamstemmen**
Brugge	1,63
Veurne-Diksmuide-Ieper-Oostende	1,81
Kortrijk-Roeselaere-Tielt	1,94
Gent-Eeklo	1,68
Aalst-Oudenaarde	1,80
St.-Niklaas-Dendermonde	1,55
Antwerpen	1,44
Mechelen-Turnhout	1,55
Hasselt-Tongeren-Maaseik	2,24
Leuven	1,64
Brussel-Halle-Vilvoorde	1,69

Evenzo waren er partijen die gemiddeld veel naamstemmen per stembiljet aantrokken en partijen die minder meervoudige voorkeurstemmen aantrokken [14]

TABEL V

Het gemiddeld aantal naamstemmen per partij voor de Senaatsverkiezingen

Partij	**Gemiddeld aantal naamstemmen**
CVP	2.00
SP	1.80
VLD	2.00
VU	2.12
Agalev	2.36
Vlaams Blok	2.23

13 J. SMITS en I. THOMAS, *op. cit.*, p. 148.
14 *Ibid.*, p. 151.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Om het aantal naamstemmen per partij en per kieskring onder controle te houden wordt weer op dezelfde wijze te werk gegaan. Het aantal voorkeurstemmen van een partij in een kieskring wordt gedeeld door het totaal aantal voorkeurstemmen voor die partij over gans Vlaanderen. Dit percentage fungeerde dan als deler van het percentage voorkeurstemmen behaald door een kandidaat van die partij in die kieskring ten opzichte van het totaal aantal voorkeurstemmen van die kandidaat in gans Vlaanderen.

De formule is dan:

$$\frac{(\text{\% voorkeurstemmen kandidaat in kieskring X})}{(\text{\% voorkeurstemmen partij in kieskring X})}$$

of nog anders geformuleerd:

$$\frac{\dfrac{(\text{aantal voorkeurstemmen kandidaat in kieskring X})}{(\text{totaal aantal voorkeurstemmen kandidaat in gans Nederlandstalig kiescollege})}}{\dfrac{(\text{aantal voorkeurstemmen partij in kieskring X})}{(\text{totaal aantal voorkeurstemmen partij in fans Nederlandstalig kiescollege})}}$$

Omdat deze laatste maat het meest volledig rekening houdt met alle aspecten van de spreiding van de voorkeurstemmen, wordt enkel deze maat verder gebruikt in onze verdere analyse. Ze isoleert de aantrekkingskracht van de kandidaten los van de grootte van de kieskring, los van de stemmenpercentage per partij en los van het aantal voorkeurstemmen per stembrief.

III. Vaststellingen

Twee uiteenlopende patronen vormen een goed startpunt voor de beschrijving van de uitkomsten van dit onderzoek.

Onderstaande grafiek geeft de spreiding van de voorkeurstemmen aan van Eric Pinoie.

Eric Pinoie is senator voor de SP en stond bij de Senaatsverkiezingen van 1995 op de 5de plaats op de SP-lijst. Hij woont in de Kamerkieskring Kortrijk-Roeselare-Tielt. Het wekt dan ook geen verbazing dat zijn voorkeurstemmen precies in dit gebied een heel hoge score behaalt. Het aandeel voorkeurstemmen steekt daar ver boven de waarde 1 van een volledig evenredige spreiding. Omgekeerd scoort hij in verder afgelegen regio's zoals Antwerpen en Mechelen-Turnhout beduidend minder goed dan men zou verwachten op basis van een volledig evenredige spreiding.

Een andere toepassing van de formule werd gemaakt voor de voorkeurstemmen van eerste minister Jean-Luc Dehaene. Hij stond bij de Senaatsverkiezingen van 1995 op de eerste plaats op de CVP-lijst. Hij woont in de Kamerkieskring Brussel-Halle-Vilvoorde.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

FIGUUR I

Voorkeurstemmenaandelen per kieskring van Eric Pinoie (SP)

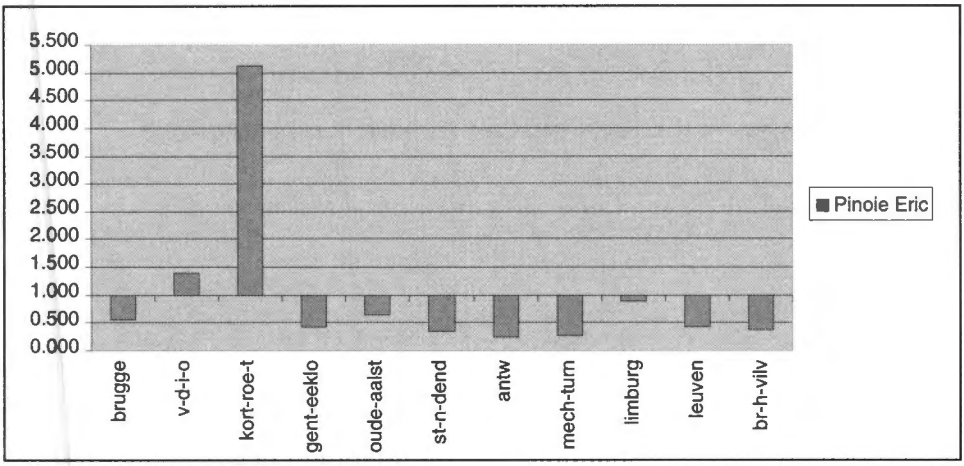

FIGUUR II

Voorkeurstemmenaandelen per kieskring van Jean-Luc Dehaene (CVP)

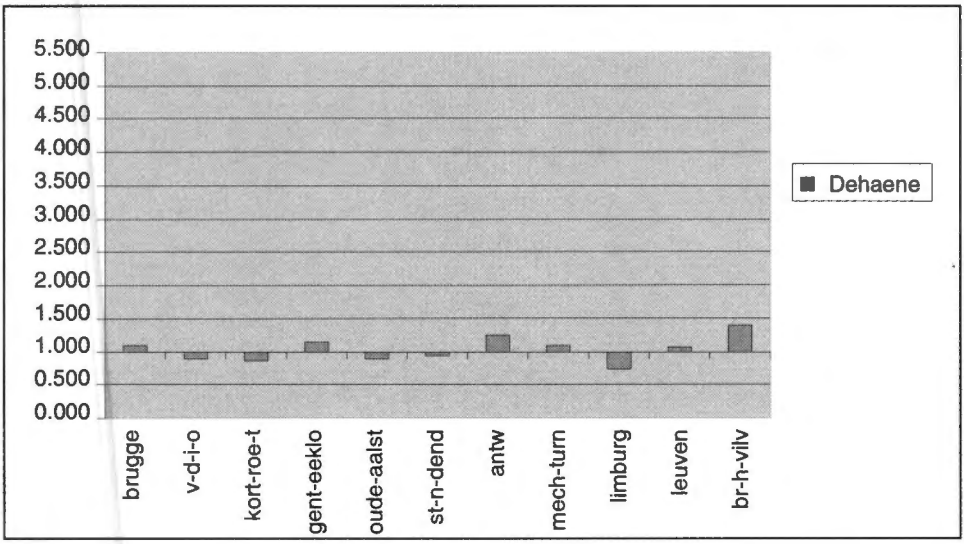

Zijn profiel ziet er helemaal anders dan dat van Pinoie. Zijn voorkeurstemmenaandelen vertonen een eerder vlak patroon, zonder veel schommelingen naar boven of naar beneden. Er is wel een klein knikje in zijn eigen Kamerkieskring, maar dat is zeer klein in vergelijking met de hoge piek van Eric Pinoie in Roeselare-Tielt.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Het is nu duidelijk geworden dat de voorkeurstemmen zich niet voor alle kandidaten op dezelfde manier spreiden. Er is een opvallend verschil tussen de spreiding met een sterke piek, zoals bij Eric Pinoie en een eerder vlak verloop, zoals dat van Jean-Luc Dehaene. In de volgende paragraaf gaan we trachten om de kandidaten onder te verdelen in een aantal types. Daarvoor gaan we eerst dieper in op mogelijke verklaringen voor verschillen in aantal voorkeurstemmen.

IV. Verklaringen voor verschillen in voorkeurstemgedrag

Algemeen wordt aangenomen dat het aantal voorkeurstemmen toeneemt naarmate het politiek beleidsniveau dichter bij de burger staat. Dit is een toepassing van de theorie van de sociale afstand. Sociale afstand verwijst hier niet louter naar ruimtelijke afstand, maar ook en vooral naar de mate van het zich betrokken voelen van de burger. [15] Op gemeentelijk niveau is de sociale afstand tussen kiezer en gekozene klein: de politici wonen in de buurt, zijn rechtstreeks aanspreekbaar en zijn bezig met aangelegenheden dicht bij de burger. Bijgevolg ligt het aantal voorkeurstemmen bij gemeenteraadsverkiezingen hoog. Hoe verder het beleidsniveau verwijderd is van de burger, dus hoe groter de sociale afstand, hoe kleiner het aantal voorkeurstemmen wordt. Dit wordt duidelijk geïllustreerd als men de vergelijking maakt tussen de Kamer- en de Senaatsverkiezingen tot vóór 1995. Het voorkeurstemmenaantal van de Senaat is telkens kleiner dan dat van de Kamer. Dat kan worden verklaard door de geringere media-aandacht voor de Senaat, door de grotere kieskringen waarin de Senaat werd verkozen en door het kleiner aantal senatoren.

Door de inwerkingtreding van de vierde fase van de staatshervorming, werden de kieskringen voor de Senaat enorm vergroot, ook de kieskringen voor de Kamer werden vergroot, maar in mindere mate.

Op basis van de theorie van de sociale afstand zou men verwachten dat het aantal voorkeurstemmen voor de Kamer, en vooral voor de Senaat zou dalen. Nochtans is het omgekeerde het geval, zoals de cijfers aantonen. [16]

TABEL VI

Het gebruik van de voorkeurstem voor Kamer en Senaat bij de verkiezingen van 21 mei 1995

	Geldige stemmen	Voorkeurstembiljetten	%	Verschil t.o.v. 1991	Verschil in % t.o.v. 1991
Kamer	6 072 051	3 452 178	56.9	+ 477 827	+ 8.6
Senaat	5 992 382	3 561 619	59.4	+ 1 050 398	+ 18.3

15 P. JANSSENS en W. DEWACHTER, *Gemeentenaren kiezen hun raadsleden*, Afdeling Politologie KU Leuven, Leuven, 1994, p. 41.

16 J. SMITS en I. THOMAS, *op. cit.*, p. 132.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Dit kan verklaard worden door het feit dat nagenoeg alle partijen hun partijvoorzitter of topministers op de Senaatslijst [17] plaatsten. Blijkbaar zijn deze bekende kandidaten erin geslaagd om de grote sociale afstand te overbruggen door middel van hun bekendheid via de media. Kiezers voelen zich meer betrokken bij deze kandidaten omdat men door hun frequente aanwezigheid in de huiskamer, vooral via de televisie, het gevoel heeft van hen goed te kennen.

V. Op zoek naar een typologie

Voorkeurstemmen zijn niet voor alle kandidaten op dezelfde manier gespreid, zoals bleek uit de vergelijking van de spreiding van de voorkeurstemmen van Pinoie en Dehaene. In deze paragraaf wordt gepoogd om deze verschillende kandidaten te categoriseren in types.

Voor iedere kandidaat die in ons onderzoek wordt opgenomen, worden de voorkeurstemmenaandelen berekend op de manier zoals hierboven besproken. Enkel de hoogste score op deze variabele wordt hier verder gebruikt als uitdrukking van de spreiding. Een hoge score wil zeggen dat de voorkeurstemmen sterk geconcentreerd zijn in één gebied, terwijl een lage score erop wijst dat de voorkeurstemmen niet sterk geconcentreerd zijn, maar ongeveer evenredig gespreid zijn. Deze variabele kan opgesplitst worden in drie categorieën: een categorie met weinig concentratie (< 1.5), een categorie met concentratie (tussen 1.5 en 3.2) en een categorie met hoge concentratie van de voorkeurstemmen. Als dit wordt toegepast op de kandidaten uit dit onderzoek, wordt volgende tabel bekomen (zie tabel VII).

Deze categorieën zijn vrij ruim. In de categorieën van gelijkmatige spreiding en enige concentratie wordt geen onderscheid gemaakt tussen grote en kleinere stemmentrekkers, hoewel de verklaring voor de spreiding van hun voorkeurstemmen verschillend lijkt te zijn. Zo staan in de categorie van de gelijkmatige spreiding nationaal bekende kandidaten zoals Jean-Luc Dehaene (CVP) en Guy Verhofstadt (VLD) naast veel minder bekende kandidaten als Tine Heysse (Agalev) en Regine Beer (SP).

Het lijkt dus nodig te zijn om de typologie te verfijnen. Dit gebeurt best door, naast de spreiding van de voorkeurstemmen, nog een andere variabele toe te voegen. Deze nieuwe variabele moet een uitdrukking zijn van het totaal aantal voorkeurstemmen van een kandidaat. De grootte van het aantal voorkeurstemmen wordt gemeten aan de hand van de aangepaste 500-schaal. Deze schaal houdt het aantal stemmen per partij en de grootte van de kieskring onder controle. [18]

De 500-schaal wordt ook ingedeeld in drie relevante categorieën, zij het dat de grenswaarden enigszins arbitrair gekozen worden. Daarom ook dat dit een poging is tot een typologie, niet een typologie die te nemen of te laten is. Als we

17 De ministers Jean-Luc Dehaene en Miet Smet (CVP) en de partijvoorzitters Louis Tobback (SP), Guy Verhofstadt (VLD), Bert Anciaux (VU), Philippe Busquin (PS), Jean Gol (PRL-FDF) en Gérard Deprez (PSC).

18 De aangepaste 500-schaal wordt als volgt berekend: ((absoluut aantal naamstemmen van een kandidaat/ (5*500)) + ((absoluut aantal naamstemmen van een kandidaat * 100) / (kiescijfer voor de partij in die kieskring)), zie: J. SMITS en I. THOMAS, *op. cit.*, p. 153.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

TABEL VII

Typologie van kandidaten volgens de variabele spreiding van de voorkeurstemmen

Gelijkmatige spreiding (< 1.5)	Enige concentratie (1.5 - 3.2)	Sterke concentratie (> 3.2)
Martine Dardenne (Ecolo)	Frank Swaelen (CVP)	Philippe Mahoux (PS)
Karel Dillen (VL.BL.)	Hugo Coveliers (VLD)	Martine Taelman (VLD)
Tine Heysse (Agalev)	Jurgen Ceder (VL.BL.)	Daniël Ducarme (PRL-FDF)
Louis Tobback (SP)	Charles-Ferdinand Nothomb (PSC)	Jaak Vandemeulebroucke (VU)
Regine Beer (SP)	Eddy Boutmans (Agalev)	Roger Lallemand (PS)
Jacky Morael (Ecolo)	Paula Semer (SP)	Reginald Moreels (CVP)
Gérard Deprez (PSC)	Roland Raes (VL.BL.)	Dominque Harmel (PSC)
Jean Gol (PRL-FDF)	Philippe Busquin (PS)	Christine Cornet d'Elzius (PRL-FDF)
Guy Verhofstadt (VLD)	Herman Candries (CVP)	Anne-Marie Lizin-Vanderspeeten (PS)
Paul Staes (CVP)	Philip Dewinter (VL.BL.)	Jef Sleeckx (SP)
Jean-Luc Dehaene (CVP)	Germain Dufour (Ecolo)	Stef Goris (VLD)
Marie-France Botte (PS)	Jacques Van Outryve (CVP)	Eric Pinoie (SP)
Bert Anciaux (VU)	Antoinette Spaak (PRL-FDF)	Robert Urbain (PS)
Joëlle Milquet (PSC)	Jean-Marie Happart (PS)	Jan Loones (VU)
Wim Verreycken (VL.BL.)	Francy Vanderwildt (SP)	
Pierre Jonckheer (Ecolo)	Claude Desmedt (PRL-FDF)	
Annemie Neyts-Uyttebroeck (VLD)	Jean Bock (PRL-FDF)	
	Alain Destexhe (PRL-FDF)	
	Jeanine Leduc (VLD)	
	Huub Broers (CVP)	
	Jaak Gabriëls (VLD)	
	Miet Smet (CVP)	
	Erika Thijs (CVP)	
	Laurette Onkelinx (PS)	
	Willy Kuijpers (VU)	
	Armand De Decker (PRL-FDF)	
	Andrée Delcourt-Pêtre (PSC)	
	Frieda Brepoels (VU)	
	Valère Vautmans (VLD)	
	Nadia Merchiers (SP)	
	Sabine de Bethune (CVP)	
	Jacqueline Mayence-Goossens (PRL-FDF)	
	Guy Moens (SP)	
	Anne-Marie Corbisier-Hagon (PSC)	
	André Bourgeois (CVP)	

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

de drie categorieën van deze twee variabelen met elkaar combineren bekomen we volgende tabel met negen types kandidaten.

TABEL VIII

Typologie van kandidaten volgens de variabelen spreiding van de voorkeurstemmen en aantal voorkeurstemmen

Spreiding 500-schaal	< 1,5	1,5 - 3,2	> 3,2
< 13	Kleine stemmentrekker zonder regionale inplanting	Kleine stemmentrekker met enige regionale inplanting	Kleine stemmentrekker met uitgesproken regionale inplanting
13-35	Matig electoraal geprofileerde kandidaat (M)	Regionale kandidaat (R)	Uitgesproken regionale kandidaat (UR)
> 35	Nationale kandidaat met gelijkmatige spreiding (Na)	Nationale kandidaat met enige regionale inplanting (Nr)	Nationale kandidaat met sterke regionale inplanting (NR)

Omdat ons onderzoek omwille van praktische redenen beperkt werd tot de grote stemmentrekkers [19], zijn de drie categorieën van de **kleine stemmentrekkers** dun bevolkt in dit onderzoek. Echter alle kandidaten voor de Senaat die niet in dit onderzoek werden opgenomen, vallen in één van deze drie categorieën. Hierdoor zijn deze drie categorieën in werkelijkheid de meest omvangrijke. Deze kleine stemmentrekkers kunnen sterk of zeer sterk regionaal ingeplant zijn of geen regionale inplanting hebben. In de verdere bespreking zullen we enkel verder ingaan op de andere types.

Als de tabel dan kolom per kolom wordt bekeken, stelt men vast dat in de eerste kolom kandidaten zitten met een ongeveer evenredige spreiding van hun voorkeurstemmen over heel het Nederlandstalig kiescollege.

Er is enerzijds de **nationale kandidaat met gelijkmatige spreiding**. Het gaat hier over kandidaten zoals Jean-Luc Dehaene (CVP), Louis Tobback (SP) en Jean Gol (PRL-FDF). Door het frequente contact met deze politici via de media wordt de natuurlijke sociale afstand tussen kandidaat en kiezer gedicht. Deze kandidaten halen dan ook een ongeveer evenredig aandeel voorkeurstemmen in elke Kamerkieskring over gans Vlaanderen of Wallonië. Het totaal aantal voorkeurstemmen dat ze behalen ligt erg hoog (een score van meer dan 35 op de aangepaste 500-schaal).

Anderzijds is er de **matig electoraal geprofileerde kandidaat.** Het spreidingspatroon van de voorkeurstemmen van deze kandidaat is erg gelijkend met dat van de nationale kandidaat met gelijkmatige spreiding. De voorkeurstemmen zijn dus ook ongeveer gelijk verdeeld over gans Vlaanderen of Wallonië, zonder echt

19 Namelijk de rechtstreeks verkozen Senatoren en die kandidaten voor de Senaat die een score haalden van 13 of meer op de aangepaste 500-schaal.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

TABEL IX

Classificatie van de onderzochte kandidaten van de Senaatsverkiezingen van 21 mei 1995

	Naam en partij	Kieskring met grootste concentratie	Con[20]	500-schaal
Kleine stemmentrekker zonder regionale inplanting	...			
Matig electoraal geprofileerde kandidaat	Martine Dardenne (Ecolo)	Namen	1.238	19.2
	Karel Dillen (VL.BL.)	Antwerpen	1.264	14.1
	Tine Heysse (Agalev)	Gent-Eeklo	1.271	19.4
	Regine Beer (SP)	Antwerpen	1.310	13.8
	Jacky Morael (Ecolo)	Hoei-Borgworm	1.320	15.7
	Paul Staes (CVP)	Antwerpen	1.351	13.8
	Marie-France Botte (PS)	Nijvel	1.409	13.3
	Joëlle Milquet (PSC)	Nijvel	1.445	19.9
	Pierre Jonckheer (Ecolo)	Doornik-Aat-Moeskroen	1.480	17.3
Nationale kandidaat met gelijkmatige spreiding	Louis Tobback (SP)	Antwerpen	1.295	238.7
	Gérard Deprez (PSC)	Bergen-Zinnik	1.321	82.5
	Jean Gol (PRL-FDF)	Luik	1.338	142.4
	Guy Verhofstadt (VLD)	Gent-Eeklo	1.343	222.5
	Jean-Luc Dehaene (CVP)	Brussel-Halle-Vilvoorde	1.399	241.7
	Bert Anciaux (VU)	Antwerpen	1.434	127.6
	Wim Verreycken (VL.BL.)[21]	Antwerpen	1.455	43.3
Kleine stemmentrekker trekker met enige regionale inplanting	Jurgen Ceder (VL.BL.)	Oudenaarde-Aalst	1.633	7.4
	Roland Raes (VL.BL.)	Gent-Eeklo	1.727	9.2
	Francy VanderWildt (SP)	Antwerpen	1.843	9.8
	Claude Desmedt (PRL-FDF)	Brussel-Halle-Vilvoorde	1.886	7.4
	Andrée Delcourt-Pêtre (PSC)	Bergen-Zinnik	2.562	11.6
	...			
Regionale kandidaat	Hugo Coveliers (VLD)	Antwerpen	1.598	23.1
	Eddy Boutmans (Agalev)	Antwerpen	1.695	15.4
	Paula Semer (SP)	Brussel-Halle-Vilvoorde	1.696	16.6
	Herman Candries (CVP)	Mechelen-Turnhout	1.731	17.8
	Philip Dewinter (VL.BL.)	Antwerpen	1.734	24.5
	Germain Dufour (Ecolo)	Luik	1.749	22.5
	Jacques Van Outryve (CVP)	Leuven	1.782	19.2
	Antoinette Spaak (PRL-FDF)	Brussel-Halle-Vilvoorde	1.820	29.0
	Annemie Neyts-Uyttebroeck (VLD)	Brussel-Halle-Vilvoorde	1.958	27.6
	Alain Destexhe (PRL-FDF)	Luik	2.022	14.8
	Jeanine Leduc (VLD)	Limburg	2.030	16.7
	Huub Broers (CVP)	Limburg	2.049	18.1

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

	Naam en partij	Kieskring met grootste concentratie	Con[20]	500-schaal
Regionale kandidaat	Jaak Gabriëls (VLD)	Limburg	2.117	30.2
	Erika Thijs (CVP)	Limburg	2.301	29.4
	Willy Kuijpers (VU)	Leuven	2.387	23.1
	Armand De Decker (PRL-FDF)	Brussel-Halle-Vilvoorde	2.555	14.0
	Frieda Brepoels (VU)	Limburg	2.562	17.8
	Valère Vautmans (VLD)	Limburg	2.627	15.2
	Nadia Merchiers (SP)	Gent-Eeklo	2.639	18.1
	Sabine de Bethune (CVP)	Kortrijk-Roeselare-Tielt	2.710	26.5
	Jacqueline Mayence-Goossens (PRL-FDF)	Charleroi-Thuin	2.883	26.0
	Guy Moens (SP)	Limburg	2.921	17.1
	Anne-Marie Corbisier-Hagon (PSC)	Charleroi-Thuin	2.993	19.2
	André Bourgeois (CVP)	Kortrijk-Roeselare-Tielt	3.115	20.1
Nationale kandidaat met enige regionale inplanting	Frank Swaelen (CVP)	Antwerpen	1.572	41.6
	Charles-Ferdinand Nothomb (PSC)	Luxemburg	1.691	74.7
	Philippe Busquin (PS)	Charleroi-Thuin	1.729	141.9
	Jean-Marie Happart (PS)	Verviers	1.838	48.4
	Miet Smet (CVP)	St-Niklaas-Dendermonde	2.230	59.4
	Laurette Onkelinx (PS)	Luik	2.370	51.0
Kleine stemmentrekker met uitgesproken regionale inplanting	Eric Pinoie (SP)	Kortrijk-Roeselare-Tielt	5.126	11.3
	Jean Bock (PRL-FDF)	Luxemburg	6.101	9.5
	Jan Loones (VU)	Veurne-Diksm-Ieper-Oost	7.522	10.2
	...			
Uitgesproken Regionale Kandidaat	Philippe Mahoux (PS)	Namen	3.265	23.5
	Martine Taelman (VLD)	Mechelen-Turnhout	3.297	14.8
	Daniël Ducarme (PRL-FDF)	Charleroi-Thuin	3.297	24.0
	Jaak Vandemeulebroucke (VU)	Veurne-Diksm-Ieper-Oost	3.372	14.5
	Roger Lallemand (PS)	Brussel-Halle-Vilvoorde	3.461	32.1
	Reginald Moreels (CVP)	Veurne-Diksm-Ieper-Oost	3.461	14.5
	Dominique Harmel (PSC)	Brussel-Halle-Vilvoorde	3.564	15.8
	Christine Cornet d'Elzius (PRL-FDF)	Namen	3.715	14.3
	Anne-Marie Lizin-Vanderspeeten (PS)	Hoei-Borgworm	3.733	22.8
	Jef Sleeckx (SP)	Mechelen-Turnhout	3.969	14.2
	Stef Goris (VLD)	Leuven	4.187	13.2
	Robert Urbain (PS)	Bergen-Zinnik	5.762	19.5
Nationale kandidaat met uitgesproken regionale inplanting	/			

20 Hoogste waarde, behaald in kieskring met grootste concentratie.

21 Wim Verreycken vormt in deze categorie een beetje een buitenbeentje. Dit is te wijten aan het feit dat hij zowel qua spreiding als qua voorkeurstemmenaantal kort bij de grenswaarden van deze categorie zit. Niettemin voldoet hij aan alle voorwaarden en dus lijkt het ons toch zinvol om hem in deze categorie te behouden.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

veel pieken te vertonen. Bij de nationale kandidaten komt dit doordat de sociale afstand gedicht wordt door hun politieke mediabekendheid. De matig electoraal geprofileerde kandidaat daarentegen is lokaal niet goed ingeplant en geniet te weinig mediabekendheid, waardoor de sociale afstand tussen deze kandidaat en de kiezers ook in de eigen Kamerkieskring groot is. Deze kandidaten zijn geen matige kandidaten, want ze halen nog een behoorlijk aantal stemmen, maar ze zijn wel matig electoraal geprofileerd zowel in eigen streek als in gans Vlaanderen. Het aantal voorkeurstemmen van deze kandidaten bevindt zich in hun eigen kieskring op hetzelfde niveau als elders in Vlaanderen. Voorbeelden: Tine Heyse (Agalev), Paul Staes (CVP) en Regine Beer (SP).

De tweede kolom bevat kandidaten die enige regionale inplanting hebben.

De **regionale kandidaat** heeft een duidelijke piek in zijn voorkeurstemmenaandeel in één Kamerkieskring, meestal degene waarvan hij afkomstig is en waar hij zijn streekgebonden achterban heeft. In de rest van resp. Vlaanderen of Wallonië, waar deze kandidaten minder gekend zijn en waar dus de sociale afstand tussen deze kandidaat en de kiezer groter is, halen ze veel minder voorkeurstemmen. Voorbeelden van zulke kandidaten zijn Jaak Gabriëls (VLD), Erika Thijs (CVP) en Armand De Decker (PRL-FDF).

Daarnaast is er ook de **nationale kandidaat met enige regionale inplanting**. Deze kandidaat heeft nationale bekendheid, behaalt veel voorkeurstemmen, maar zijn grootste aanhang blijft zich toch in de eigen kieskring bevinden. Voorbeelden zijn Miet Smet (CVP), Frank Swaelen (CVP) en Philippe Busquin (PS).

De derde kolom bevat kandidaten met een sterke regionale inplanting.

De voorkeurstemmenaandelen van de **uitgesproken regionale kandidaat** vertonen een zeer hoge piek in de eigen Kamerkieskring, terwijl zij in de rest van Vlaanderen of Wallonië onder de grenswaarde 1 zitten. Deze kandidaat heeft in zijn eigen regio een grote aanhang, maar in de overige regio's is hij eerder onbekend en dat komt tot uiting in zijn voorkeurstemmenaandelen daar. Voorbeelden van zo een kandidaat zijn Jef Sleeckx (SP) en Stef Goris (VLD).

Als een uitgesproken regionale kandidaat ontzettend veel stemmen haalt in de eigen kieskring, dan is er sprake van een **nationale kandidaat met sterke regionale inplanting**. Deze situatie is vrij uitzonderlijk en als ze zich voordoet, is het noodzakelijk dat een kandidaat echt uitzonderlijk veel stemmen haalt in de eigen kieskring. Bij de Senaatsverkiezingen van 21 mei 1995 waren er geen kandidaten die in deze categorie konden gecatalogeerd worden.

Tabel IX geeft een overzicht van alle kandidaten uit dit onderzoek.

De onderstaande grafiek illustreert een aantal types kandidaten grafisch. In deze grafiek is de spreiding van de voorkeurstemmen van Louis Tobback (SP), Tine Heyse (Agalev), Jef Sleeckx (SP) en Annemie Neyts-Uyttebroek (VLD) weergegeven. Het gaat respectievelijk om een nationale kandidaat met gelijkmatige spreiding, een matig electoraal geprofileerde kandidaat, een uitgesproken regionale kandidaat en een regionale kandidaat.

Het profiel van Louis Tobback en Tine Heyse is gelijkaardig: een vrij vlak verloop met in de eigen regio, resp. Leuven (maar ook in Antwerpen) en Gent-Eeklo een klein knikje naar boven. De voorkeurstemmen van deze twee kandidaten zijn dus ongeveer evenredig gespreid zijn over Vlaanderen. Waar dit echter in het geval van Tobback kan verklaard worden door het feit dat hij bekend is

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

in heel Vlaanderen en daardoor overal een groot aantal voorkeurstemmen haalt, is dit bij Tine Heyse eerder te verklaren door het feit dat ze toen nieuw was in de politiek en nog niet lokaal ingeplant was. Bovendien speelt het feit dat Agalev toen geen persoonlijke campagnes voerde ongetwijfeld ook een rol.

Annemie Neyts-Uyttebroeck haalt een onevenredig groot aandeel van haar voorkeurstemmen in Brussel-Halle-Vilvoorde. Voor Jef Sleeckx gebeurt dit nog meer uitgesproken in Mechelen-Turnhout. Voor de rest van Vlaanderen zit Sleeckx dan wel onder de grenswaarde 1.

VI. Verdere toepassingen

De berekeningen die hier werden gemaakt voor de Senaatsverkiezingen, kunnen ook gemaakt worden voor andere verkiezingen. Er moet dan een analyse per kanton gemaakt worden als de kieskringen kleiner zijn dan de ene Vlaamse en de ene Waalse kieskring. We maken hieronder de analyse voor de verkiezingen voor het Europees Parlement van 12 juni 1994, toen er nog maar één voorkeurstem per stembiljet uitgebracht kon worden. Deze verkiezingen worden ook in één Vlaamse en één Waalse kieskring gehouden. De werkwijze die werd gevolgd, is dezelfde als hierboven beschreven.

FIGUUR III

Grafische voorstelling van de voorkeurstemmenaandelen van een nationale kandidaat met gelijkmatige spreiding, van een matig electoraal geprofileerde kandidaat, van een uitgesproken regionale kandidaat en van een regionale kandidaat

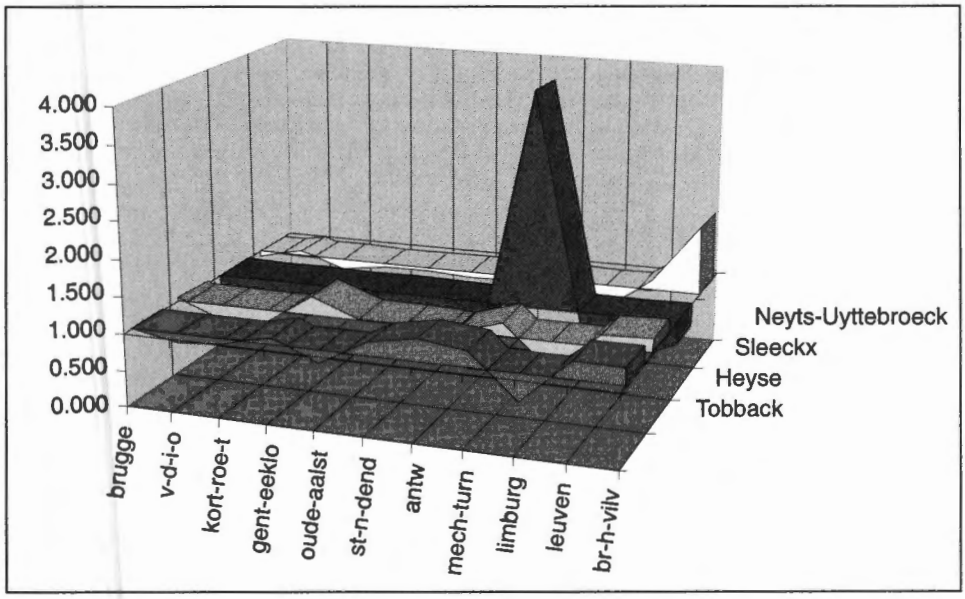

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

TABEL X

Classificatie van de onderzochte kandidaten van de Europese Parlementsverkiezingen van 12 juni 1994

spreiding 500-schaal	< 1,5	1,5 - 3,2	> 3,2
< 13	...	...	Desama, Kestelijn-Sierens, Van Lancker ...
13-35	Staes, Féret	Van Outryve, de Donnéa, Ernst de la Graete, André-Léonard, Van Hecke, Vanderpoorten, Onkelinx, Herman, Monfils, Thyssen	Liénard, Collignon, Desimpel, Urbain, Gabriëls, Lutgen, Smet, Dury, Detiège, Chanterie, Corbisier, Stevaert, Claes
> 35	Dillen, Aelvoet, Lannoye, Deprez, Anciaux, Happart	Neyts, Spaak, Martens, Gol, Tindemans, Willockx, Kuijpers, Tobback, Delcroix, De Clercq, Vandemeulebroucke	Wathelet

Een enigszins verrassende vaststelling is dat sommige kandidaten voor de Europese verkiezingen in een andere categorie vallen dan voor de Senaatsverkiezingen. Een eerste verklaring hiervoor is dat de verkiezingen niet op hetzelfde tijdstip werden gehouden. Op een jaar tijd kan er wel wat veranderen in de nationale bekendheid of lokale inplanting van een kandidaat. Een tweede verklaringsfactor is de plaats op de lijst en de mate waarin die persoon werd uitgespeeld in de campagne. Louis Tobback bijvoorbeeld was lijsttrekker en hét boegbeeld in de campagne bij de Senaatsverkiezingen van 1995, terwijl hij 'slechts' lijstduwer was bij de Europese verkiezingen. Bij deze laatste verkiezingen vertoont zijn voorkeurstemmenprofiel dan ook eerder het patroon van een nationale kandidaat met regionale inplanting in Leuven, terwijl toen hij nationaal werd uitgespeeld bij de verkiezingen van 1995 hij een nationale kandidaat was met gelijkmatige spreiding.

VII. "Partijstrategie"

Kandidaten worden door een partij op een lijst gezet om veel stemmen te halen voor de partij. Een optimale lijst bestaat dan uit zoveel mogelijk grote stemmentrekkers (nationale kandidaten en regionale kandidaten). Onvermijdelijk zullen er op elke lijst ook een aantal kleine stemmentrekkers staan. De beste "strategie" van elke partij bestaat erin om zoveel mogelijk nationale en regionale kandidaten op de lijst te hebben. In deze paragraaf wordt voor elke partij even ingegaan op het effect van deze "strategie".

Onderstaande tabel geeft een overzicht per partij van de kandidaten die een score van meer dan 13 halen op de aangepaste 500-schaal.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

TABEL XI

Overzicht per partij van het type kandidaten voor de Senaatsverkiezingen

	Na	Nr	NR	UR	R	M	**Totaal**
CVP	1	2		1	6	1	**11**
VLD	1			2	5		**8**
SP	1			1	3	1	**6**
Vlaams Blok	1				1	1	**3**
VU	1			1	2		**4**
Agalev					1	1	**2**
PS		3		3		1	**7**
PRL-FDF	1			2	4		**7**
PSC	1	1		2	1	1	**6**
Ecolo					1	3	**4**

Na = nationale kandidaat met gelijkmatige spreiding; Nr = nationale kandidaat met enige regionale inplanting; NR = nationale kandidaat met sterke regionale inplanting; UR = uitgesproken regionale kandidaat; R = regionale kandidaat; M = matig electoraal geprofileerde kandidaat

Een weinig verrassende vaststelling is dat de grootste partijen in Vlaanderen en Wallonië, resp. CVP en PS, niet alleen de meeste kandidaten met een score hoger dan 13 op de 500-schaal hebben in hun landsdeel, maar ook de meeste nationale kandidaten hebben. Bij de 'traditionele' partijen zijn er een aantal regionale kandidaten, terwijl bij de nieuwe partijen, zoals de groenen en het Vlaams Blok, de regionale inplanting van de meeste kandidaten niet uitgesproken is.

Hetzelfde patroon kan worden teruggevonden bij de Europese Parlementsverkiezingen van 1994.

TABEL XII

Overzicht per partij van het type kandidaten voor de Europese Parlementsverkiezingen

	Na	Nr	NR	UR	R	M	**Totaal**
CVP		3		2	2		**7**
VLD		2		2	1		**5**
SP		2		3			**5**
Vlaams Blok	1				1		**2**
VU	1	2					**3**
Agalev	1					1	**2**
PS	1			3	2		**6**
PRL-FDF		2			2		**4**
PSC	1		1	3	1		**6**
Ecolo	1				1		**2**
FN						1	**1**

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Het lijkt nuttig om dit verband tussen kandidaten op de lijst en stemmenpercentages van de partij verder te onderzoeken, door bijvoorbeeld het vergelijken van resultaten van verkiezingen die gelijktijdig worden gehouden. Dit valt echter buiten het bestek van dit artikel.

VIII. Besluit

Verkiezingen zijn één van de weinige gelegenheden voor de burger om inspraak te hebben in het beleid en in wie het beleid voert. Nochtans is ook deze inspraak aan beperkingen onderhevig. Het uitbrengen van een voorkeurstem geeft de kiezer al meer macht. Deze voorkeurstemmen hebben ook onrechtstreeks een invloed. Een politicus die veel voorkeurstemmen behaalt, daar wordt rekening mee gehouden.

Dit onderzoek is dieper ingegaan op de ruimtelijke spreiding van de voorkeurstemmen van kandidaten. Daartoe werd een formule ontwikkeld die zulk een vergelijking mogelijk maakt. De formule houdt volgende mogelijk storende variabelen onder controle: aantal geldige stemmen per kieskring, stemmen per partij en het aantal meervoudige voorkeurstemmen. Het is belangrijk voor ogen te houden dat deze formule enkel een indicatie geeft van de ruimtelijke spreiding en niet van de grootte van de voorkeurstemmen.

De spreiding van de voorkeurstemmen tekent zich niet voor alle kandidaten op dezelfde wijze uit. Bij sommige kandidaten zijn de voorkeurstemmenaandelen nagenoeg gelijk over gans Vlaanderen of Wallonië, bij andere kandidaten zijn er in sommige gebieden stevige uitschieters van het voorkeurstemmenaandeel. Om tot een typologie te komen, werd de variabele ruimtelijke spreiding van de voorkeurstemmen gecombineerd met de grootte van het aantal voorkeurstemmen.

De kleine stemmentrekker werd uit praktische overwegingen niet in onze analyse opgenomen. Men moet echter voor ogen houden dat de meeste kandidaten bij verkiezingen in deze categorie vallen. Het spreidingspatroon van de matig electoraal geprofileerde kandidaat en de nationale kandidaat met gelijkmatige spreiding zijn erg gelijkend: beiden vrij vlak. Bij de nationale kandidaat heeft dit te maken met het feit dat deze politici door hun politieke en media-bekendheid veel voorkeurstemmen halen in gans Vlaanderen, terwijl de matig electoraal geprofileerde kandidaat zelfs in zijn eigen Kamerkieskring niet erg bekend is en ook daar dus weinig voorkeurstemmen haalt. De regionale kandidaat is regionaal goed ingeplant en haalt dus in zijn eigen regio een zeer groot aantal voorkeurstemmen in vergelijking met andere regio's. Dit geldt a fortiori voor de uitgesproken regionale kandidaat.

Partijen hebben er alle belang bij om op hun lijsten enkele nationale kandidaten en een aantal regionale kandidaten te hebben.

De analyse van de spreiding en concentratie van voorkeurstemmen is hier gebeurd voor de Senaatsverkiezingen (1995) en de Europese verkiezingen (1994), die beiden in één Vlaamse en één Waalse kieskring worden gehouden. Het is opvallend dat sommige kandidaten in een andere categorie terechtkomen naargelang de verkiezingen waarover het gaat. De plaats op de lijst en de zichtbaarheid van de kandidaat in de campagne spelen hierbij ongetwijfeld een rol.

This article from Res Publica is published by Eleven international publishing and made available to anonieme bezoeker

Summary: **Spread of Preferential Votes at the Elections of the Senate and the Europarliament in Belgium**

The way in which preferential votes of a candidate are spread over a large constituency is analysed for the Belgian Senate elections of 1995 and the European elections of 1994 in Belgium, which are both held in large constituencies.

A formula that indicates the concentration of preferential votes controls in each sub-unit of the constituency for the number of votes, the number of votes of the candidate's party and the number of preferential votes. When this variabele is combined with a variabele indicating the total number of preferential votes of a candidate, an interesting classification of nine categories of candidates is archieved.

The fact that some candidates have a weak concentration of preferential votes in a sub-unit can be explained either by the social distance between candidate and citizen or by the fact that some candidates, due to their media appearences, are well known all over the constituency and hence that they obtain an equal share of preferential votes in each sub-unit. The place on the party list and the visibility of a candidate in the campaign have an influence upon the category under which a candidate ressorts.